

Διεθνής Νομολογία για την κλιματική αλλαγή

- Πρόσφατες αποφάσεις διεθνών και υπερεθνικών δικαιοδοτικών οργανισμών καταδεικνύουν τη σταδιακή εδραίωση ενός συνεκτικού νομικού πλαισίου για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής στο διεθνές δίκαιο. Ειδικότερα, τρεις ιδιαίτερης σημασίας και χρονικής εγγύτητας αποφάσεις, οι οποίες διαφοροποιούνται ως προς το θεσμικό τους υπόβαθρο, τη νομική τους φύση και το εύρος της δεσμευτικότητάς τους, συγκλίνουν στην αναγνώριση ότι η κλιματική αλλαγή, σε συνδυασμό με τις συναφείς διεθνείς συμφωνίες για το κλίμα[1], καθιστούν δεσμευτικές νομικές υποχρεώσεις για τα Κράτη. Οι υποχρεώσεις αυτές υφίστανται αυτοτελώς και πέραν των ειδικών και άμεσα εφαρμοστέων υποχρεώσεων που απορρέουν για τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το ενωσιακό δίκαιο για το κλίμα, όπως ιδίως από τον Ευρωπαϊκό Κλιματικό Νόμο[2].

Εν συντομία, οι εν λόγω αποφάσεις συνοψίζονται ως εξής:

1. Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης

Η Συμβουλευτική Γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης[3] συμβάλλει ουσιαδώς στην κωδικοποίηση και ερμηνεία του εθιμικού διεθνούς δικαίου, επιβεβαιώνοντας ότι τα Κράτη υπέχουν αυστηρή υποχρέωση δέουσας επιμέλειας για την πρόληψη πρόκλησης σημαντικής κλιματικής ζημίας.

Το 2019, μια ομάδα φοιτητών νομικής από το Πανεπιστήμιο του Νότιου Ειρηνικού, με την υποστήριξη του κράτους του Βανουάτου, άσκησε με επιτυχία πιέσεις στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης για την έκδοση συμβουλευτικής γνώμης σχετικά με την κλιματική αλλαγή. Η αρχική τους επιστολή προς τον υπουργό Εξωτερικών του Βανουάτου πυροδότησε την προσπάθεια, η οποία εξελίχθηκε σε μια παγκόσμια εκστρατεία για κλιματική δικαιοσύνη. Το Βανουάτου απευθύνθηκε επίσημα στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ [4].

Ο ΟΗΕ «Αναγνωρίζοντας ότι η κλιματική αλλαγή αποτελεί μια άνευ προηγουμένου πρόκληση πολιτισμικών διαστάσεων και ότι η ευημερία των σημερινών και μελλοντικών γενεών της ανθρωπότητας εξαρτάται από την άμεση και επείγουσα αντίδρασή μας σε αυτήν» ζήτησε από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης να γνωμοδοτήσει για το ποιες είναι οι υποχρεώσεις των Κρατών απέναντι στην κλιματική αλλαγή καθώς και ποιες είναι οι νομικές συνέπειες που προκύπτουν από πράξεις και παραλείψεις των Κρατών που προκαλούν σημαντική βλάβη στο κλιματικό σύστημα αλλά και σε άλλες συνιστώσες του περιβάλλοντος. Εκπρόσωποι από δεκάδες χώρες και Οργανισμούς κατέθεσαν στο Δικαστήριο.

Το Δικαστήριο ανταποκρίθηκε στην πρόκληση της διευκρίνισης και της

συγκεκριμενοποίησης του συνόλου των διεθνών νομικών προσδοκιών των Κρατών στον τομέα της κλιματικής αλλαγής.

Στο επίκεντρο της Συμβουλευτικής Γνώμης βρίσκεται το ότι ο περιορισμός της μέσης αύξησης της παγκόσμιας θερμοκρασίας σε 1,5°C πάνω από τα προβιομηχανικά επίπεδα αποτελεί τον συμφωνημένο πρωταρχικό στόχο θερμοκρασίας των μερών της Συμφωνίας του Παρισιού, σύμφωνα με τα βέλτιστα διαθέσιμα επιστημονικά δεδομένα.

Το Δικαστήριο αναγνωρίζει ότι ο στόχος περιορισμού της ανόδου της παγκόσμιας θερμοκρασίας στον 1,5°C έχει συγκεκριμένο νομικό περιεχόμενο, ενώ οι σχετικές υποχρεώσεις έχουν χαρακτήρα *erga omnes*, επιτρέποντας την επίκληση διεθνούς ευθύνης από κάθε Κράτος.

2. Διαμερικανικό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Η Συμβουλευτική Γνωμοδότηση του Διαμερικανικού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων^[5] προσεγγίζει την κλιματική κρίση πρωτίστως ως ζήτημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Κατόπιν αιτημάτων της Χιλής και της Κολομβίας, το Διαμερικανικό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων δημοσίευσε τη Συμβουλευτική του Γνώμη η οποία καθιέρωσε ένα ενισχυμένο πρότυπο δέουσας επιμέλειας που πρέπει να ακολουθούν τα Κράτη για την αντιμετώπιση της εκτάκτου κλιματικής αλλαγής και των επιπτώσεών της στα ανθρώπινα δικαιώματα. Για πρώτη φορά, το Δικαστήριο αναφέρθηκε στο κλιματικό κίνδυνο ως απειλή για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και ως ένα πρόβλημα που είναι επείγον και διαρθρωτικό. Το Δικαστήριο αναγνωρίζει κρατικές υποχρεώσεις προστασίας του δικαιώματος στη ζωή, στην υγεία, σε ένα υγιές περιβάλλον, υποχρεώσεις διασυννοριακής πρόληψης, καθώς και ουσιαστικές εγγυήσεις συμμετοχής και δικαιοσύνης για πληθυσμούς που πλήττονται δυσανάλογα από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής.

Η Συμβουλευτική Γνώμη διαμορφώθηκε μετά από μια εκτεταμένη συμμετοχική διαδικασία, συμπεριλαμβανομένων ακροάσεων και παρατηρήσεων από ένα ευρύ φάσμα μη κυβερνητικών οργανώσεων, εμπειρογνομώνων, ακαδημαϊκών, αυτόχθονων λαών, κοινοτήτων αφρικανικής καταγωγής, οντοτήτων των Ηνωμένων Εθνών και Κρατών. Η γνωμοδότηση θέτει ένα νομικό πλαίσιο για τις δικαστικές διαμάχες και τη λογοδοσία για το κλίμα στην Αμερική αλλά και παγκόσμια, ενισχύοντας τις υποχρεώσεις πέρα από τον απλό μετριασμό, ώστε να περιλαμβάνουν την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή καθώς και τις ζημίες.

3. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Στην εμβληματική υπόθεση KlimaSeniorinnen[6], το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε ότι η ανεπαρκής κλιματική πολιτική συνιστά παραβίαση του άρθρου 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, καθόσον δεν παρέχει επαρκή προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής έναντι των σοβαρών κινδύνων που απορρέουν από την κλιματική αλλαγή.

Μια ομάδα ηλικιωμένων γυναικών στην Ελβετία ισχυρίστηκαν ότι το Κράτος δεν έκανε αρκετά για να μειώσει τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου. Κατά συνέπεια, τις εξέθετε σε απειλητικά για τη ζωή κύματα καύσωνα, κατά παράβαση του δικαιώματος στη ζωή και του δικαιώματος στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, που κατοχυρώνονται στα Άρθρα 2 και 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Οι προσφεύγουσες ισχυρίστηκαν επίσης παραβίαση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη (Άρθρο 6) και του δικαιώματος σε αποτελεσματική προσφυγή (Άρθρο 13), επειδή τα ελβετικά δικαστήρια είχαν απορρίψει τις αγωγές τους για διαδικαστικούς λόγους.

Με τον τρόπο αυτό, το Δικαστήριο θεμελιώνει ουσιαστικές και δικαστικώς ελέγξιμες υποχρεώσεις των κρατών μελών για την προστασία των πολιτών από τις κλιματικές επιπτώσεις.

Νέλλη Παλαιολόγου
Νομικός για το Περιβάλλον

[1] <https://unfccc.int/process-and-meetings/united-nations-framework-convention-on-climate-change>

[2] **ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2021/1119 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ**

της 30ής Ιουνίου 2021 για τη θέσπιση πλαισίου με στόχο την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας και για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 401/2009 και (ΕΕ) 2018/1999 («ευρωπαϊκό νομοθέτημα για το κλίμα»)

[3] **Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (ICJ)** International Court of Justice, Advisory Opinion on the Obligations of States in respect of Climate Change, Request Submitted by the United Nations General Assembly (A/RES/77/276), 2025, Συμβουλευτική Γνωμοδότηση εκδοθείσα το 2025, κατόπιν αιτήματος της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case->

related/187/187-20250723-pre-01-00-en.pdf

[4] Ψήφισμα 77/276 <https://docs.un.org/en/A/RES/77/276>

[5] **Inter-American Court of Human Rights (Διαμερικανικό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων)** Inter-American Court of Human Rights, Advisory Opinion OC-.../25 on the Climate Emergency and Human Rights, 2025. ν«2025 Climate Emergency Advisory Opinion» του IACtHR.
https://www.corteidh.or.cr/docs/opiniones/seriea_32_en.pdf

[6] **Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)** European Court of Human Rights, Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland, Application no. 53600/20, Grand Chamber Judgment of 9 April 2024.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-233206%22%5D%7D>